

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Penttinen, Leena

Title: Korkeakouluopiskelijoiden uraohjaus tulevaisuudessa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

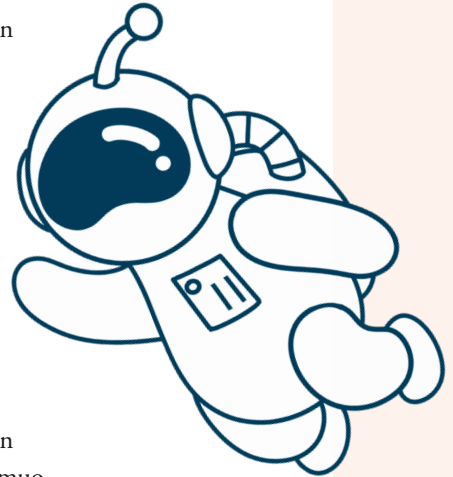
Please cite the original version:

Penttinen, L. (2021). Korkeakouluopiskelijoiden uraohjaus tulevaisuudessa. In T. Isosuo, M. Karttunen, & K. Komonen (Eds.), Hyvä, parempi, paras tulevaisuuden uraohjaus : käytännön kokeilut ja suositukset (pp. 155-160). Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Xamk Kehittää, 163. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-366-2>

KORKEAKOULUOPISKELIJOIDEN URAOHJAUS TULEVAISUUDESSA

Leena Penttinen

Ohjaus tulevaisuuden työhön -hankkeessa (OTT-hanke) on tartuttu ohjaustyön ytimessä olevaan lähtökohtaan, yksilön tulevaisuuteen suuntautumisen tukemiseen opintopolulla. Ohjaustyötä ovat aina kehystäneet erilaiset yhteiskunnan, työelämän ja muiden sosiaalisten rakenteiden muutokset. 2000-luvun muutoskeskusteluissa puhutaan niin globaalisuudesta, kansainvälistymisestä kuin sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntymisestä. Korkeakouluopiskelijoiden tulevaisuusnäkömiä sävyttävät työelämän epävarmuus, työurien katkonaisuus, osaamisen muutokset, koulutuksen ja ammattien suhteen hämärtyminen ja työllistymisen haasteet. Työelämään suuntautumista kehystävät myös sosiaalisten tukirakenteiden muutokset ja sosiaalisten verkostojen monimuotoistuminen. Yhteiskunnallisena diskurssina yksilöllistyminen ja osin sen kääntöpuolena yksinäisyyden lisääntyminen mutta toisaalta arvojen monimuotoistuminen heijastuvat myös siihen, miten opintojen aikana katsotaan kohti työelämää ja -uria.

OPINTOPOLUN TULEVAISUUSKYSYMYKSET OHJAUKSEN LÄHTÖKOHTANA

Ohjauksen näkökulmasta keskeistä on ymmärrys siitä, miten yksilö navigoi muutosten ja epävarmuuksien koulutus- ja työurilla. Tutkimuksissa on tunnistettavissa erilaisia epävarmuuksia, jotka sävyttävät opintojen aikaisia, tulevaisuuteen liittyviä pohdintoja. Mark Savickas (2005) puhuu urakysymyksistä, joita ympäröivä yhteiskunta ja toimintaympäristöt herättävät meidät kysymään itseltämme. Opintopolun urakysymykset syntyvät oman oppimisen kokemuksista, mielenkiinnon kohteista ja osaamisen kehittymisestä tai harjoitteluista, projekteista ja kansainvälisistä vaihto-opiskelukokemuksista. Opintojen aikainen työssäkäynti sekä harrastus- ja vapaaehtoistoiminta voivat olla merkityksellisiä oman tulevaisuuden pohdinnassa. Urasuunnittelun kannalta olennaista on se, miten opiskelija työstää työelämään liittyviä kysymyksiään ja löytää niihin mielekkäitä ratkaisuja.

Uraohjausprosessin lähtökohtana ovat siten yksilölliset kysymykset, joihin opiskelijan on itse löydettävä omannäköisensä vastaukset. Opiskelijalähtöisyys näkyy myös OTT-hankkeen

kehittämistyössä ohjaustarpeiden kartoittamisena. Korkeakouluopiskelijoiden ohjaus on erityinen maailmansa, jossa opintojen aikana omaa ammatillista osaamista, asiantuntijaidentiteettiä sekä urasuunnittelua työestetään osana moninaisia oppimisen ja opiskelun prosesseja. Ohjauksen tavoitteena on opiskelijan oman toimijuuden tukeminen opintopolun aikaisissa pohdintoissa ja tulevaisuuteen suuntautumisessa. Ymmärrys opiskelijan tuen ja ohjauksen tarpeista luo pohjan oikea-aikaiselle ja tarkoituksenmukaiselle ohjaukselle.

Ohjauksellisissa kohtaamisissa on tärkeä kuulla yksilöllisiä sanoituksia ja elämäntilanteen kuvauksia, mutta ohjauksen laadun varmistamiseksi niin ohjauspalvelujen kehittämisessä kuin yksittäisillä ohjaajilla on oltava yleisempää ymmärrystä uravalintojen ja urasuunnittelun prosesseista. Ohjauksen tulee olla tutkimusperustaista pedagogista toimintaa, jossa ohjauksen kohdetta jäsennetään uravalinnan ja ammatillisen suuntautumisen teoria- ja tutkimustietoa hyödyntäen (Penttinen ym. 2020). Teoreettinen ymmärrys antaa kestävästi pohjan opiskelijälähtöiselle ohjausprosessille.

URA- JA TYÖLLISTYMISSIVALMIUDET OVAT OPITTAVIA JA KEHITTYVIÄ TAITOJA

Yksilöllisten prosessien ymmärryksen lisäksi tarvitaan jäsennyksiä urasuunnittelutaidoista opintojen aikana kehittyvinä taitoina ja valmiuksina. Korkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelutaitojen tarkasteluun hyvin sopiva malli on brittitutkija Michael Tomlinsonin (2017) korkeakoulutettujen pääomien malli (graduate capitals), jota on myös OTT:ssä sovellettu. Mallin avulla voidaan hahmottaa erilaisia koulutuksen aikana karttuvia työllistymistä tukevia ura- ja työllistymisvalmiuksia monimuotoisina kognitiivisina, psykologisina ja sosiaalisina taitoina. Olennaista pääomamallissa on ajatus siitä, että ura- ja työllistymisvalmiudet ovat opittavissa olevia taitoja ja niiden kehittymistä voidaan tukea opintopolun aikana erilaisissa uravalinnan ja -suunnittelun prosesseissa.

Ura- ja työllistymisvalmiuksia jäsennetään Tomlinsonin (2017) mallissa viitenä toisiaan leikkaavana pääomana. Inhimillinen pääoma muodostuu tutkinnon antamasta osaamisesta ja alakohtaisista työllistymistaidoista, ja sitä kerrytetään hankkimalla alaspesifiä, tutkintoon sidottua osaamista sekä yleisiä, siirrettäviä työelämätaitoja. Inhimillinen pääomaa sisältää myös työllistymistaitoja, taitoa kirjoittaa työnhaun dokumentteja ja menestyä työhaastattelussa oman alan työmarkkinoilla. Inhimillinen pääoma näyttäytyy osaamisena suhteessa omaan alaan mutta myös osaamisen paikantamisena alan työmarkkinoilla. Tällainen osaamisen tunnistamisen ja osoittamisen sekä markkinoinnin näkökulma on varsin tavallinen lähtökohta korkeakoulutettujen uraohjauksessa.

Tomlinsonin (2017) malli avartaa ura- ja työllistymisvalmiuksien sosiaalisia ulottuvuuksia kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muotoina. Verkostoitumisesta puhutaan usein keskeisenä työllistymisvalmiutena. Pääoma-ajattelu syventää verkostoitumistaitoa kykynä

ymmärtää työmarkkinoiden toimijoita ja näiden välisiä suhteita. Opiskelijalle se on myös erilaisten vaihtoehtojen tuntemusta ja niiden arviointia. Siten verkostoituminen sosiaalisena pääomana ei ole vain taitoa hissipuheisiin tai aktiivisuutta kontaktoinnissa vaan syvempää ymmärrystä oman alan ja työmarkkinoiden sosiaalisista rakenteista. Kulttuurinen pääoma laajentaa työllistymisen sosiaalisia аспекteja lisäten siihen toimintakulttuurien ymmärrystä ja toimintakykyisyyttä liikkumiseen erilaisissa työelämän ympäristöissä.

Ura- ja työllistymisvalmiuksissa on myös yksilöllisempiä ulottuvuuksia, joita Tomlinson (2017) kuvaa psykologisena pääomana ja identiteettipääomana. Identiteettipääoma limittyy inhimilliseen pääomaan osaamisen henkilökohtaisen merkityksellisyyden ja omannäköisen asiantuntijuuden rakentamisena. Siihen voi liittyä itselle tärkeiden työelämän arvojen tunnistamista. Identiteettipääoma vahvistaa inhimillistä pääomaa perustana mielekkäälle työllistymiselle, oman osaamistarinan kirjoittamiselle jo opintojen aikana. Tätä tukee psykologinen pääoma resilienssinä, minäpystyvyyssuemuksina ja uramuuntuvuutena, erilaisina psykososiaalisina voimavaroina, valmiuksina ja resursseina, joiden avulla opiskelija selviytyy niin opintopolun kuin työuran ammatillisiin muutoksiin liittyvistä tehtävistä, siirtymistä ja haasteista.

Tomlinsonin (2017) pääomamalli tarjoaa ura- ja työelämävalmiuksien tarkasteluun systemaattisen jäsennyksen, jonka avulla voidaan tunnistaa urasuunnittelun kannalta keskeisiä opittavia tietoja, taitoja ja asenteita. Malli tukee ohjaajan ymmärrystä urataidoista, ja se on saanutkin hyvän vastaanoton korkeakoulujen ohjaajien keskuudessa. Jäsenitys tukee myös opiskelijan ymmärrystä urataidoista ja niiden kehittämisestä.

URAOHJAUS KORKEAKOULUTUKSEN PEDAGOGISESSA KOKONAISUUDESSA

Ohjauksen mallintaminen rakenteisiin on ollut yksi ajankohtainen kehittämiskohde erilaisissa korkeakoulutuksen hankkeissa, niin myös OTT-hankkeessa. Mallintamisen haasteena voi nähdä opiskelijälähtöisyyden toteutumisen palvelurakenteissa. Yksi väline tarkastella ura- ja työllistymisvalmiuksien tukemista opintopolulla on korkeakoulutuksen pedagogisen työelämähorisontin malli (Penttinen ym. 2013). Malli lähtee opiskelijan tulevaisuus- kysymyksistä ja jäsentää horisontaalisen jatkumon oppimisympäristöjen ja työelämän välille paikkoina, joissa opiskelijan tulevaisuus- kysymykset aktivoituvat ja joissa hänellä on mahdollisuus etsiä niihin mielekkäitä vastauksia. Jatkumo paikantaa myös opettajien ja ohjaajien mahdollisuuksia tukea opiskelijan ura- ja työllistymisvalmiuksien kehittymistä.

Pedagogisen työelämähorisontin avulla voidaan tarkastella opettajien ja ohjaajien rooleja opiskelijan urapohdintojen tukemisessa sekä selkiyttää ohjauksellisia tehtäviä ja työnjakoa. Työelämäorientaation mielekkyys rakentuu opintojen aikana kehittyvien ura- ja työllistymisvalmiuksien pohjalle. Esimerkiksi opetussuunnitelmatyön ja opetuksen voi nähdä

muodostavan kivijalan tutkinnon alakohtaisten sisältöjen oppimiselle inhimillisen pääoman lähteenä. Yksittäisillä opintojaksoilla opettaja voi tukea opiskelijan ammatillisen osaamisen kehittymistä. Parhaimmillaan pedagogiikalla vahvistetaan myös yksilöllisemmän identiteettipääoman kerryttämistä, kun opittavista sisällöistä tulee henkilökohtaisesti merkityksellisiä.

Eriytyneemmällä uraohjauksella taas voidaan tukea inhimillisen pääoman osana olevien työllistymistaitojen kehittymistä. Tällöin opiskelija hahmottaa oman alansa ja laajempien työmarkkinoiden mahdollisuuksia. Monet opiskelijan kokemukset sijoittuvat koulutuksen rakenteiden ulkopuolelle, mutta uraohjauksessa voidaan käsitellä yksilöllisiä vapaa-ajan, harrastusten ja työssäkäynnin kokemuksia suhteessa koulutuksessa saatuihin oppimiskokemuksiin. Opintojen aikaista työssäkäyntiä voidaan hyödyntää uraohjauksessa niin osaamisen kehittämisen ja työelämätaitojen oppimisen reflektoinnissa kuin työnhaun taitojen oppimisessakin. Erilaisten ympäristöjen toimintakulttuurien ymmärrys ja niissä toimimisen reflektointi tukevat edelleen sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kerryttämistä ja verkostoitumisen taitoja.

Uraohjausta voi pitää avaintoimintona opiskelijan ura- ja työllistymisvalmiuksien tukemisessa, ja se tarjoaa kokonaisvaltaista, koulutuksen ulkopuolisissa ympäristöissä hankittujen kokemusten reflektointia. Oikea-aikaisella ja tarkoituksenmukaisella ohjauksella vahvistetaan valmiuksia omannäköisen ja henkilökohtaisesti merkityksellisen tutkinnon rakentamiseen. Parhaimmillaan vahvan osaamisidentiteetin myötä työelämä näyttäytyy mahdollisuuksien maailmana jo opintojen aikana. Työelämässä tarvittavan osaamisen ja sen paikkojen tunnistaminen vahvistaa opiskelijan uskoa työllistymiseen, kun opintojen koetaan tuottavan työelämärelevanttia osaamista.

HENKILÖSTÖN OHJAUSOSAAMINEN KEHITTÄMISEN KIVIJALKANA

OTT-hanke on vahvistanut opiskelijan ohjaustarpeista lähtevää uraohjauksen kehittämistä kokonaisvaltaisesti osana korkeakouluopetusta ja -opiskelua. Toimintamalli pitää sisällään niin opiskelijan urasuunnittelun prosessien ja ohjaustarpeiden tunnistamista kuin ura- ja työelämävalmiuksien tarkastelua. Ohjausosaamisen vahvistaminen on ollut tärkeää uraohjauksen kokonaisuudessa. Henkilöstön ohjausosaaminen näyttäytyykin usein avainkysymyksenä ohjauspalveluiden, ohjauksen työmenetelmien ja opiskelijan prosessien kehittämisessä.

Uraohjauksen toimintamalleja haetaan vielä osaksi suomalaisten korkeakoulujen pedagogista kokonaisuutta ja rakenteita. Ohjaustehtäviä sisältyy erilaisiin sisällöllistä, pedagogista tai hallinnollista asiantuntemusta vaativiin tehtäväkokonaisuuksiin. Ohjaus limittyy osaksi sekä opettajien että eriytyneempien ohjauspalvelujen ja niissä työskentelevien ohjauksen asiantuntijoiden työkenttää. Kehittämistyöhön osallistuu usein myös eri tulokulmista

OIKEA-AIKAISELLA ja TARKOITUKSEN MUKAISELLA OHJAUKSELLA

*vahvistetaan valmiuksia
omannäköisen ja henkilökohtaisesti
merkityksellisen tutkinnon
rakentamiseen.*

ohjausta lähestyviä asiantuntijoita. Yhteinen ymmärrys ohjauksen lähtökohdista ja sen edellyttämästä osaamisesta on laadukkaan ohjauksen perusta.

Uraohjauksen erityisasiantuntijoilla on keskeinen rooli ohjauksen pedagogisen kokonaisuuden kehittämisessä. Lisäksi tarvitaan muun työn ohessa ohjausta toteuttavan henkilöstön osaamista tukevaa, räätälöityä ohjauskoulutusta, jollaista myös Ohjaus tulevaisuuden työhön -hankkeessa on kehitetty. Ohjausasiantuntijuudessa korostuvat niin opiskelijalähtöinen ja tutkimusperustainen ymmärrys uraprosesseista, urasuunnittelua ja työllistymistä edistävästä taidoista sekä niiden tukemisesta kuin myös valmiudet yhteistyöhön korkeakoulujen opetus- ja muun henkilöstön sekä työelämän verkostojen kanssa. Asiantuntijayhteisönä korkeakoulujen on myös paikannettava uraohjauksen erityisosaamisen tarpeita opiskelijalähtöisesti, mikä tukee resurssien tarkoituksenmukaista ja oikea-aikaista suuntaamista opintopolun ura- ja työllistymisvalmiuksien tukemiseen.

LÄHTEET

Penttinen, L., Itkonen, L., Antikainen, J., Vallius-Leinonen, K., Kosonen, T. & Lerkkanen, J. 2020. Opiskelijan urataitojen tunnistaminen ja tukeminen tavoitteellisessa ohjausprosessissa. Teoksessa Virtanen, A., Helin, J. & Tynjälä, P. (toim.) Työelämäpedagogiikka korkea-koulutuksessa. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 85–88. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8414-4> [viitattu 6.4.2021].

Penttinen, L., Skaniakos, T. & Lairio, M. 2013. Supporting students' pedagogical working life horizon in higher education. *Teaching in Higher Education* 18 (4), 883-894.

Savickas, M. 2005. The theory and practice of career construction. Teoksessa Brown, S. D. & Lent, R. W. (toim.) Career development and counselling. Putting theory and research to work. Hoboken: John Wiley & Sons, 42–70.

Tomlinson, M. 2017. Forms of graduate capital and their relationship to graduate employability. *Education + Training* 59(4), 338–352.